

TOHUM VE TOPRAK

TÜRK KÖY TOPLUMUNDA CİNSİYET VE KOZMOLOJİ

 Duygu KARAKAŞ AYDIN^a

Carol Delaney

(Çev: Selda Somuncuoğlu & Aksu Bora)

İletişim Yayınları, İstanbul, 2022, 8. Baskı, 390 sayfa, ISBN-13: 978-975-470-926-1

“Bir Tanrının bronz başını ortaya çıkaramamış olabilirim ama inanıyorum ki onun genel çizgilerini, en azından genel bir ilginin çok ötesinde bir örüntüyü anlayabildim ve kazı için yeni ufuklar açtım” (Delaney, 2022, s. 42).

Yeryüzündeki bütün toplumlar için nereden ve nasıl geldikleri hep bir merak konusu olmuştur. İşte tam da bu sebeple antropologların yaptıkları kazılar, sosyal bilimlerin yaptığı araştırmalar son derece önemli ve birçok soruyu cevaplayıcı niteliktedir. Yaratılışın tek tanrılı dinlerde erkeğin gücünü simgeleyen bir yönünün olduğunu düşünen Carol Delaney, eserinin merkezine bazı sorular yerleştirmiştir. Çalışmasının seyrini belirleyen ilk soru “Neden üç tek tanrılı dinde de Tanrı açık ya da kapalı biçimde erkek olarak simgelenmektedir? Bu durum erkekler ve kadınlar, otoritenin doğası ve iktidar yapıları ile ilgili düşüncemizi nasıl etkiler?” Diğer bir soru ise “Biyolojik yeniden üretim toplumumuzda neden böylesine değersizleştirilmiştir?” (Delaney, 2022, s. 19). Bu saiklere cevaplar arayan yazar, köyde yaşadığı süre boyunca en çok cevap aradığı erkek-kadın dikotomisinin işleyiş tarzının kendi dünyasından ne kadar ayrıştığını fark etmiştir. Çalışmasında gündelik hayatın bütün önemli noktalarını ele alan Delaney, inceleme yapmak için 1980 yılında askeri darbeden birkaç gün önce Türkiye’ye gelmiştir. Bu nedenle olayları politik açıdan değerlendirememiştir. Esasen o tarihlerde gündelik hayatın önemli meselelerinden bir tanesi olan siyaset, köylülerin gündemine giremeyecek kadar tehlikeli bir alanı ifade etmektedir. Bunun dışında kalan diğer bütün konulara değinmeye çalışan yazar, öncelikle kitabını beş bölüme ayırmıştır. Zira İslamiyet, insanları günde beş defa huzura çağırılmaktadır. Her bölüm kendi içerisinde sorular ve cevaplar barındırmaktadır. Olaylar anlatılırken ve çözümleme yapılırken kültürel, geleneksel, dinsel ve mitsel arka planlar dikkate alınmıştır. İbadetler konusunda yapılan ritüellerin erkek

^a Doktora Öğr., Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, duygukarakas9238@gmail.com
Makale Geliş Tarihi: 17.04.2023, Makale Kabul Tarihi: 08.02.2024

ve kadın arasındaki farkı daha da belirgin hale getirdiğini ileri süren Delaney, İslamiyet ve diğer tek tanrılı dinlerin kendi ifadesiyle “ayıp” yönlerini dile getirmiştir. Sözlü ve yazılı kültürün öğelerini kendi perspektifinden açıklayan yazar, sadece kültürün görünen kısımlarının ele alınmasının yetersiz olduğunu altını çizmektedir. Delaney, çalışmasını yaparken Türk köyünü seçme nedeninin aslında kendi toplumunda da kadının yaratılış sürecindeki katkısının göz ardı edilerek, bu süreci sadece destekleyici konumda anlatılmasının verdiği rahatsızlık olarak açıklamaktadır. Ona göre Türkiye’de karşılaşacağı kızlar ve kadınlar da aynı duyguya sahiptir. İkinci bir neden olarak da Türkiye’de batılı bilimsel kuramların henüz tamamının giremediği bir yer aradığını aktarmaktadır. Elliden fazla köy gezen yazar, tipik bir köyden öte uygun malzemeleri bulabileceği, çoğunluğu Türk ve Sünni olan bir köy aramıştır. Çalışmasını yaptığı köyün iki cinsiyetten ve tüm yaşlardan yeterli insan barındıran, böylece doğum, evlilik ve ölüm gibi yaşam döngüsü ritüellerini gözlemeyi mümkün kılacak bir köy olmasına dikkat etmiştir.

Toplumların gelenek ve kültüründe sözlü betimlemeler önemli bir yer tutmaktadır. Sözlü betimlemeler olayları ve olguları görüldüğünden farklı şekilde açıklayabilir. Delaney’e göre bu betimlemeler görüldüğü kadar masum değildir. Kavramlar betimledikleri konuyu sadece açıklamazlar; bir yandan tahrif eder hatta yönlendirip biçimlendirirler. Tohum ve toprak benzetmesi de tıpkı bunun gibi zararsız görünmektedir. Başta birbirini tamamlayan iki kutsal, sıcak, masumane ifade olan tohum erkeğin yaratıcı yönüne işaret ederken toprak yeniden üretim aracı olan kadını simgelemektedir. Tohumun hayat veren yönü kadının edilgen yönüne gönderme yaparak kadını ikinci plana atmaktadır. Nitekim arada bir hiyerarşi de vardır. İşte bütün mesele budur. Delaney’e göre İsmail’in kurban edilmesini isteyen bir Tanrı ve onun emrettiği dinin nasıllığı burada kendisini gizlemektedir. Sorgulanamaz alanların varlığından rahatsız olan yazarın yolculuğu da bu giz dolu soruları cevaplamak üzerine kuruludur.

Bir din hakkındaki fikirler, bilgiler ve yorumlar o dinin yaşandığı coğrafyada dindar olarak nitelendirilen insanların gündelik yaşantısı görüldükten ve yaşanan olaylara şahit olunduktan sonra muhakkak değişecektir. İşte bu minvalden olayları gözleme şansına sahip olan Delaney, dinin nerede bitip gündelik hayatın nerede başladığını merak ederek birinci bölüme başlamıştır. Müslümanlar dini ayrı gündelik hayatı ayrı bir boyutta yaşamazlar. Her an yaptıklarının ya da yapmadıklarının arka planında dini boyutlara dayanan bir açıklama barındırırlar. Çünkü İslamiyet inanç ve eylemin bir aradalığıdır. Tanrı yaratandır, gücün simgesidir. Tohum da erkeğin Tanrıya benzeyen yönüdür. Kadının doğurma fiilinin realitede bir değeri yoktur. İşte bu bölünmüşlük sadece erkek kadın rollerinde değil evrenin bölünmüşlüğüne de bir örnektir. Yazar, köylülerin bu düalıteden rahatsız olmadıkları gibi bunun yaratılışla ilgili yönlerine olan inançlarını da diğer bölümlerde ele almıştır. Ancak Delaney, burada köylülerin Müslümanlık derecelerine dair bir yorum yapmamıştır. Nitekim amacının bu şekilde bir değerlendirme olmadığı da satır aralarında kendini belli etmektedir. Diğer taraftan ilginç denebilecek bir tespit bulunur. Ona göre köylüler, erkeğin tohum ektiğini kadınların da bu tohumun ekildiği tarla

olduğunu söylerler ve bunu da Kuran'dan bir ayete (Altuntaş & Şahin)¹ dayandırmaktadırlar. Bu açıklama yazara göre Tanrının erkeklerle kadınlar hakkında konuştuğunun ve kadınları muhatap almadığının açık bir göstergesidir. Delaney'i huzursuz eden diğer bir görüş ise tohumun türünün belirleyicisinin erkek olmasıdır. Kadın tarla olarak hiçbir belirleme sürecinde etkin bir rol alamaz. Onun tek görevi ekilen tohumu büyütüp sahibine teslim etmektir. Nihayetinde çocuk babanıdır. Yaratıcı kadını nesneleştirip ikinci plana atmıştır ve erkek Tanrı'dan sonra gelen ikinci tanrıdır. Ve bu yeryüzündeki erkek tanrısının soyunu sürdürmesi en az tohum ekmesi kadar mühim bir meseledir. Bir oğul sahibi olmak erkeğin şanına yakışan bir durumdur. Eğer tarlada erkek tohumunu ektiği halde soyun devamını sağlayacak erkek evlat doğmazsa bu tarlanın kusurudur. Bunun da birçok sebebi olabilir. Bunların arasında kadının kansız olması, rahminin temiz olmaması, kısır ve organlarının bozuk olması gibi nedenler sıralanmaktadır. Üstelik evlendikten hemen sonra çocuk istememe hakkına bile sahip olamayan kadınların, kendi bedenlerine seyirci kalarak hamileliği sırf kocası, kaynanası ve çevresi istediği için kabul etmesi, üzerinde durulması gereken diğer önemli sorundur. Burada Delaney'e katılmak durumundayım. Birçok kadının kendini eksik, kusurlu hissetmesine neden olan bu mesele toplumun kanayan bir yarasıdır. Madem tohumun cinsiyetini belirleyen erkektir o halde neden bu durumda kadınların kusurlu olduğu ilan edilmektedir? Çünkü ataerkil toplum yapısında erkeğin kusurlu olması söz konusu olamaz! Ki bunu bir kusur olarak nitelendirmek bile başlı başına bir hatadır. Diğer bir hata toprağın yani kadının kısır olarak nitelendirilmesi erkeğin iktidarına gölge düşmesini engellemek içindir. Ancak burada yazarın dikkat çekmek istediği başka bir nokta daha vardır. Delaney'e göre her toprak tarla değildir. Tarla belirli sınırları olan ve kapatılan bir yerdir. Aynı şekilde kadın da kapatılması gereken, korunmaya muhtaç, kısıtlanması gereken dengesiz yapıda bir nesnedir. Kapatmanın karşılığı başörtüsüdür. Kadın başı örtüldüğünde sahibi olan erkek tarafından -bu kişi babası, abisi, kocası ya da oğlu olabilir- korunma altına alınmış demektir. Zira tesettürün simgesi olan türban, yazma, eşarp gibi sembolleri kullanmayan kadınlar, herkesin ortak mülk olarak görebileceği hafiflik ve ahlaksızlık barındıran biri olarak değerlendirilir. Kadın ve namus kavramları erkeğin koruması gereken değerlerdir. Kadının evlenmeden önce bekâreti korunurken evlendikten sonra sadakatli olması için davranışları ve yaşam alanı kısıtlanır. Erkeğin iffetinden söz edilmezken kadın iffetli olmak zorundadır. Bu iffet de ancak kandırılmaya müsait, akli çelinebilen, tahrik unsuru kadının kısıtlanmasıyla korunabilir. Bu iffet korunup da kadın hamile kaldığında ise buna asla dikkat çekemez. Hamile olduğunu dile getirmesi cinsel organlara dikkat çekmesiyle eş değer olarak değerlendirilir. Çünkü üzerinde söz hakkının olmadığı bedeninde olan biten hakkında konuşmak artık kocasına ya da kaynanasına verilmiş bir haktır. Bunlar yeteri kadar rahatsız edici değilmiş gibi yazarın bahsettiği diğer bir durum da köylü kadınların doğum hastanelerinde gördükleri muameledir. Hayvanlarla eş tutulan köylü kadınların hastanede sedyelerde utanç verici durumlarda bırakılmasına şahit olan yazar, bunun son derece aşağılayıcı bir durum olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden birçok köylü kadın evlerinde köy ebisi eşliğinde doğum yapmaktadır. Doğum başlı başına zor bir süreçtir ve devamında gelen lohusalık köylü kadınlar için dikkat edilmesi gereken başka bir noktadır. Emzirmek dişiliğin göstergesi

¹ "Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl dilerse öyle varın. Kendiniz için önceden (uygun davranışlarla) hazırlık yapın. Allah'tan korkun, biliniz ki siz O'na kavuşacaksınız. (Yâ Muhammed!) müminleri müjdele!" (Bakara Suresi, 223. Ayet).

ve kadın rolünün önemini artıran bir eylemdir. Çocuğun sütü emmesi değerlidir ancak toplumsal çevrenin baskısı karşısında uzun bir süre emzirebilmek daha mühim bir kabiliyettir. Diğer taraftan daha önemli bir kabiliyet olan erkek çocuğa sahip olabilmek asıl doğurganlığın işaretidir. Böylece kadınlar bitmek bilmeyen beklentilerin muhatabı durumundadırlar. Kültürel kodların bedenlere yüklemiş olduğu anlamlar evlilikten, doğuma; ergenlikten cinselliğe her konuda kendisini belli etmektedir.

Evlilik, içerisinde birçok kural barındıran bir uygulamadır. Delaney kitabın ikinci bölümünde köyde gördüğü evlilik törenlerini, öncesinde nasıl ve neye dayanarak eş seçildiğini sonrasında nasıl bir yaşam sürdürüldüğünü anlatmıştır. Köylülere göre yalnızlık uygun bir durum değildir. Kadın ve erkek mutlaka evlenmelidir. Aksi takdirde evlenmeyen insanların zihinsel ya da bedensel sorunları olduğuna inanılır. Ancak evlenirken de öyle herkes istediği kişiyle evlenemez. Yazarın özellikle üzerinde durduğu endogami tarzı evlilikler –bazı yerlerde bu konuyu ensest ilişkiye benzetmiştir- ailelerin kızlarını dışarıdan gördükleri birine vermemek ve oğullarına da en yakınlarının kızlarını almak olarak tanımlanabilir. Çünkü köylüye göre kızı köy dışından yabancı(el) olarak niteledikleri birilerine vermek sahip oldukları tarlayı başkasına vermek gibi algılanmaktadır. Kadınlar korunan tarlalar ve topraklar oldukları için yıllarca babasının evinde beslenmiştir. Kocasının evine gittiğinde meyvelerini toplamak için de en yakınından biri ile evlendirilir ki meyvelerini başkaları toplamasın. Bunun en doğru yolu da baba soyundan kuzenlerle evlenmektir. Köylülerin zihninde bir(lik) olmak kapalı bir toplum olmaktır. Yabancıların güven vermediğini bu yüzden de kendine yeten bir toplum olabilmek için kendi içinde kız alıp vermenin en doğru akrabalık bağı kurma yolu olduğunu düşünmektedirler. Diğer taraftan evlilik köylüler için birer kader meselesidir. Allah ne yazdıysa o olur ve aileler gençler için en iyisini bilirler. Kadın önce ailesinin gözetimindedir. Evlenince kocasının kapattığı, korunmaya muhtaç ve artık kışkırtıcılığı kalmayan edilgen bir nesnedir. Delaney'e göre farklılıklar bununla da sınırlı değildir. Onlara göre evlilik ikinin tek beden haline gelip bir olma durumudur. Ortak bir gelecek için birlik olma durumu olan evlilik köylüler için zıtların bir aradalığıdır. Erkek, soyunu devam ettirmek için evlenir. Kadınla bir olma ve onunla bütünleşme gayesi yoktur. Kadın da kendi ailesine hasret duyacağı bir hayata mahkûm edilir. Çünkü kadın ne baba evinde ne de koca evinde kendini bir yere ait hissedemez. Onun görevleri ve sorumlulukları vardır. Bunun ötesinde bir şey söz konusu değildir. Evlilik konusuna karar veren aileler bu süreci de kendi kural ve adetlerine göre yönetmektedirler. Erkek evinin yapması gerekenler ve kız evinin üstüne düşen vazifeler vardır. Yazarın dikkatini çeken ise kına gecesinde söylenen şarkılar olmuştur. İlginç denilebilecek derecede şarkı sözlerini cinsel organlara yapılan vurgular şeklinde yorumlamıştır. İslamiyet'in erkekler için haz ve şehvet dolu bahçeler vaat ettiğini dile getiren Delaney, tuz ve bal kelimelerini içeren bir maniyi(Delaney, 2022, s. 175)kendi perspektifinden değerlendirdikten sonra gerdek gecesinin anlamından, ritüellerinden bahsederek bölümü tamamlamıştır.

Kimlik, bireyin içine doğduğu ailenin ve hayatını idame ettirdiği yaşam alanının harmanlanması sonucunda edindiği kişilik özelliklerini yansıtan önemli bir göstergedir. Delaney, akrabalık ilişkilerini ele aldığı üçüncü bölümde insanların ortak atalarının olmasının akrabalık bağı için yeterli görüldüğü konusuna katıldığını ifade eder. Ancak soy meselesinde kadının babasının soyundan mı kocasının soyundan mı hayatını sürdüreceği tartışmalarına da eleştiri getirir. Nihayetinde kadın her halükarda erkeğin soyu ve sülalesi altında yaşamını devam ettirecektir. Çünkü erkek, baba ocağını devam ettiren soyun diriliğinin simgesi olan kıvılcıma sahiptir. Kadın ise ocağı söndüren diğer bir ifadeyle

küldökendir. Bu nedenle de miras konusunda kadın asla hakkını alamaz. Yazar, köyde kocası ölen bir kadının dul kaldıktan sonra kocasının evinde kalabileceğini ancak o ev üstünde herhangi bir söz hakkının olmadığından bahsetmektedir. Erkek çocuk veya kocasının erkek kardeşi dururken kadının mal ve mülk edinmesi mümkün değildir. Bu ilişkiler ağında dikkat çeken noktalardan biri de babaerkil bir aile ilişkisi olduğudur. Evin reisi ve sahibi mutlak otorite olan babadır. Böylece çocuklar bir ömür babanın sözünden çıkamazlar. Hayata getirdiği için ona borçlu olduklarını bu yüzden de babasından izin almadan hareket edemeyeceklerine inandırılmış bir şekilde eğitilirler. Kadının zaten adı yoktur; erkek evlatlar da babaları hayatta olduğu müddetçe yetişkin bir birey gibi fikir beyan edip karar alamazlar. Bu ilişki biçimi karı koca arasında da pek farklı değildir. Olabildiğince resmi ve uzak, toplum içinde sevgi ifadelerinin gösterilmediği bir ilişki şeklindedir. İstisnaları bulunmakla beraber köyün genel atmosferi bu yöndedir. Delaney'in dikkat çektiği diğer bir ilişki biçimi de gelin-kaynana ilişkisidir. Gelin olarak gelen kadın, kaynanasını memnun etmek için yaratılmıştır. Kaynana daha önce yaptığı birçok işi gelin geldikten sonra yapmamaya başlar. Çünkü artık emredici konuma geçmiştir. Meşruluğunu ve otoritesini gelinin üzerinden tanımlamaya çalışan kaynana figürü günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. Kadının kendi ailesinden ayrılp başka bir ailenin içerisine girmesi başlı başına zor bir olaydır. Kocasının dışında hizmet etmesi gereken diğer herkes artık gelini evin hizmetçisi konumunda görürler. Erkek çocuk doğurana kadar varlığı kabul edilmeyen ve koltuğu sallantıda olan bu kadından bu kadar şey beklemek sadece Delaney'i değil, akliselim olan her insanı rahatsız etmelidir. Bu can sıkıcı ilişkilerden sonra Türklerin misafirperverliğinden bahseden yazar, komşuluk ve misafirlik konusundaki hayranlığını açıkça ifade etmiştir (Delaney, 2022, s. 230). Gittiği günden itibaren köylüler son derece yardımsever ve anlayışlı davranmışlardır. Sahip oldukları her şeyi paylaşmayı bir erdem olarak gören bu insanların birbirleriyle ve diğerleriyle olan ilişkileri birçok minvalden değerlendirilmeye müsait bir alandır.

Delaney, girift ilişkiler açısından bahsettikten sonra inceleme yaptığı köyün coğrafi konumundan yerleşim biçimine kadar birçok bilgiyi aktardığı dördüncü bölüme geçmiştir. Ona göre köyler sadece fiziki yerleşim yerleri değildir. Burada bir kimlik ve varoluşun yansımaları vardır. Köylüler kendisini tanımlarken hangi köyden olduklarını söylemekten gurur duymaktadırlar. Ancak kasaba ve şehirlerde yaşayanlar için nereli oldukları bu şekilde bir anlam ifade etmez. Tam tersine şehirde yaşayan insanlar köylüleri cahil ve geri kalmış bir dünyanın mensupları olarak görmektedirler. Giyim kuşamdan gündelik pratiklere kadar birçok açıdan farklılık barındıran bu yerleşim yerleri, yaşatılan geleneklere bağlılık noktasında da önemli derecede ayrılmaktadırlar. Köyde roller cinsiyete göre belirlenmektedir. Kadın ve erkek görevleri net çizgilerle ayrılmıştır. Örneğin dışarıdaki işlerden sorumlu olan erkekler için köyün içerisinde sadece onların girebildikleri çay odaları vardır. Kamu binaları da erkeklerin kullanım alanları içerisinde. Köy kendi içerisinde bir bütünlük arz eder. Her bir ev için de aynı şey geçerlidir. Evlerin yapısı ve işleyişi tamamen gelenek ve İslamiyet karmasından meydana gelen kurallar bütününe göre idare edilmektedir. Kadın ve erkek hangi işi yapacağını çevresinden öğrenir. Cinsiyet ayrımına dayalı iş bölümünü çok farklı bir şekilde yorumlayan yazara göre hayvanlarla ilgilenmenin bile bu ayrımcılığa işaret eden bir yönü vardır. Erkekler, hayvanların kontrolünü sağlarken kadınlara yaptıkları gibi davranırlar. Zira kadınlar ve dişi olan hayvanlar kendi cinselliklerini ve hareketlerini denetleyebilme yetisinden yoksundurlar. Bu nedenle erkekler hayvanları besleyip, otlatırlar –ki bunlar dışarı işleridir-

kadınların ve hayvanların saçlarını kendi denetimleri altında tutma hakkına sahip oldukları için kesme, kırpma işlemini de bizzat kendileri yaparlar. Bunun yanında kadınlar hayvanların sütlerini sağlamak ve bundan yiyecek elde etmekle görevlidirler. Kırpılan yünlerin eğrilmesinden de onlar sorumludur. Böylece erkek yaratıcı yönünü kadın da yönetilen rolünü yerine getirmiş olacaktır. Çünkü yazara göre değerli olan yapılan işin kendisi değildir. O işi kimin yaptığıdır. Erkek soyun, ebedi kültürün, ocağın, yaşamın devam ettiricisi olarak ne iş yaparsa yapsın kıymetlidir. Kadın ise yaptıklarıyla ikincil plandadır. Bunun içerisinde yeniden üretim konusu da vardır. Erkek tohum eker ve hayat verir. Kadın sadece o tohumun besleyicisi konumundadır ve bunun da salt bir değeri yoktur. Diğer taraftan Delaney bu bölümde laiklik, demokrasi, yenilikler karşısında farklı zihniyetteki insanların duruş ve tavırları, tarımda makineleşme ile birlikte gündelik hayatın değişen yönleri, modernleşmenin cumhuriyetin kuruluşundan bu yana içerdiği anlamlar gibi alt başlıklara da detaylı bir biçimde değinmiştir. Yazar bu başlıkları kendi inancından bazı noktalarla kıyaslama yoluna giderek açıklamayı tercih etmiştir. Din ve hayatın her alanını etkileyen yaşam pratiklerinin, bireylerin var oluş mücadelelerini ne kadar etkilediği ve bu durumdan ne kadar etkilendikleri, yazarın açıkladığı diğer önemli noktalarıdır.

Din ve gündelik hayat birbirinden kesin çizgilerle ayrılan iki farklı alan değildir. Birbirini birçok anlamda etkileyen ve yönlendiren din ve yaşam pratikleri, köylülerin davranışlarını, kimliklerini, kadın-erkek rollerini, kökenlerinin nereden ve nasıl geldiğini, toplumsal düzeni belirleyen/etkileyen yegâne araçtır. Ancak bu yaşam düzeni yazara göre Osmanlı zamanındaki Müslümanlar ve cumhuriyet sonrası Türkiye Müslümanları arasında farklılıklar barındırmaktadır. Köylülerin bu süreçte ulus-devletin beklediği itaatle Tanrı'ya gösterilmesi gereken itaat arasında bocaladıkları görülmektedir. Bu yüzden "Dinimiz" kavramını bir savunma aracı olarak kullanmaktadırlar. Köylülerin zihninde demokrasinin ne olduğu ve hayatın hangi yönlerine ne gibi farklılıklar getirdiğinin merak uyandıran bir yanı yoktur. Onlar için Tanrı'nın insanları Âdem ve Havva'dan yarattığı, bunun yanı sıra bu dünyanın misafirhane olduğu gerçeği daha çok konuşulmaya değerdir. Delaney'in merak ettiği başlıklardan bir tanesi de bu konudur. Köylülere göre Tanrı insanları tek bir soydan yaratmıştır. Âdem ilk olarak yaratılmıştır. Havva ise onun kaburga kemiğinden ya da sol avuç içinden yaratılmıştır (Delaney, 2022, s. 333). Bu nedenle ikincildir. Erkeğin uzantısının bir göstergesidir. Âdem ilk peygamberken Muhammed son peygamberdir. Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim ise yeni bir kitap değildir. Aslında İbrahim'in getirdiği tek gerçek inancın tamamlayıcısıdır. Yazara göre tanrı ve onun sözü değişmez kabul edilirken dünyanın değişiyor ve çürüyor olması kendi içerisinde tutarsızlık barındırmaktadır. Tanrının yarattığı cennet cehennem de köylülerin hayatının önemli kavramlarından. Hayal edilen cennete gidebilmek en büyük amaçtır. Bunun için ibadetler günlük hayatın önemli bir parçasıdır. Delaney bu bölümde namaz, ramazan, kurban, hac, ölüm, mevlit, cennet, cennet bahçesi gibi başlıkları detaylandırmıştır. Eleştiri getirdiği önemli noktalar ise kurban ve hac üzerinedir. Yazar, İbrahim'in hikâyesinin ahlaki boyutunun hiçbir şekilde sorgulanmadan kabul edilmesini anlamlandıramamaktadır. Ona göre Tanrı, İbrahim'e oğlunu kurban etmesini emrettiği zaman İbrahim'in karısını muhatap bile almamıştır. Erkeğin mülkü olarak görülen çocuk hakkında erkek olan peygamberiyle konuşan Tanrı, kurban kesme yetkisini de erkeğe vererek onun yeryüzündeki törensel simgesini güçlendirmiştir. Kadının dini pratiklerin bazılarını hiçbir zaman gerçekleştirememesi de yazarı rahatsız eden diğer bir noktadır. Çünkü kadınların adet olması kısıtlamalar için bir bahane olarak öne sürülmektedir. Hac

konusunda ise Mekke’de namaz sırasında kadınların camilerin içine girememesi, peygamber mezarlarını ziyaret edememeleri kadınların ikincil konumlarının ispatı olarak görülür. Delaney bu durumun kadınların özel durumlarıyla açıklanmasının eksik hatta çarpıtılmış olduğunu ileri sürmektedir. Onun baktığı yerden bunun anlamı İslamiyet’te kardeşlik bağlarının erkek kardeşliği, fiziksel ve simgesel olarak sadece erkeklerden oluştuğunun göstergesidir. Hac ibadeti sırasında giyilen ihramın dikişsiz olmasının arka planındaki anlamları da kendi kurgusu şeklinde ele alan yazar, hac ibadetinin gerçekleştirildiği esnada giyilmesi gereken kıyafetlerde bile kadının konumunun belirsizliği üzerine yorum yapmıştır. Köylülerin hayatında kadın erkek ikiliğinin adalet ve denge barındırmadığı kabul edilebilir bir durumdur. Ancak İslami olan ibadetlerin neredeyse bütün detaylarında kadının yok sayıldığını iddia etmek konuyu kendi açısından ve taraflı olarak ele aldığı net bir göstergesidir. Üstelik hac ibadeti zamanında kesilen kurbanların da katliam olarak değerlendirilmesi, sosyal bilimler nezdinde araştırma yapan bir araştırmacının durduğu yerden olaylara bu şekilde bakması, objektifliğe gölge düşüren bir yorumdur. Aç ve fakir insanların doyurulması gerekirken bunu da bir kurbanla yapıp kalan paranın tasarruf adı altında fakirlere verilmesinin daha doğru olduğunu ileri süren Delaney, bunu yapmayı yüzlerce hayvanı kesmeyi bir inanç şovu olarak nitelendirmiştir. Ölüm konusunda ise kadının cenazesinin evinden mezarlığa götürülmesinin aksine erkeğin cenazesinin önce camiye oradan mezarlığa götürülmesini de kadının cemaatten dışlandığının nihai göstergesi olarak değerlendirmektedir. Kadının yaşarken değer görmeyen kimliği öldükten sonra da ruhsal olarak bir anlam ifade etmemektedir. Son olarak cennetteki huriler üzerinden kadının zevk nesnesi olduğuna değinen yazar, her halükarda kadının kişiliksizleştirilmesini de erkeğin şehvet düşkünü olmasıyla açıklamaktadır. Zira cennet de dünya da kadındır. Çünkü mutluluk kadının bedeni üzerinden tanımlanmıştır (Delaney, 2022, s. 371). Ancak ulaşılan sonuçların salt İslamiyet’le açıklanması eleştirilmesi gereken mühim bir noktadır. Eleştiriye açık diğer bir husus ise Türk bayrağının renklerinin bile cinsellik öğeleriyle açıklanmasıdır.

Carol Delaney’in yazmış olduğu *Tohum ve Toprak*, her bir bölümü Türk köylü kültürü hakkında bilgi veren kapsamlı ve detaylı bir eserdir. Yazarın iki sene boyunca sıradan bir köylü gibi şalvar giyip, soba yakması, köylülerle beraber birçok olaya şahit olması kitabın yönünü ve yapısını etkilemiştir. Bazı konularda eleştirilerinin boyutları fazla uç noktalara gitmiştir. Amacı ışığında merak ettiği sorulara yanıtlar arayan Delaney, sistemli ve açıklayıcı bir yöntemle sonuca ulaşmıştır. Kadın-erkek dikotomisinde kadının kimliğinin ve kişiliğinin yok sayıldığını ileri sürmüştür. Bununla ilgili örneklerle zenginleştirdiği bu eser alanına önemli bir katkı sağlamaktadır. Bunlara ek olarak kitap, son yıllarda kültürel antropolojide özellikle vurgulanan kültürün tanımlanması ve betimlenmesi ile antropologların (araştırmacıların) sahada kalma sürecine dair de bir çalışmadır. Delaney’in çalışması, olup bitenler hakkında (özdüşünümsel değerlendirme yoluyla) daha fazla düşünmemiz gerektiği argümanına ve kişinin duygusal çatışmalarına, korkularına daha fazla odaklanması gerektiği fikrine çok iyi bir örnektir. Buna ek olarak, kadın çalışmaları kadın ve erkek bedenine ilişkin kültürel kavrayışların analizinde de önemlidir. Ayrıca konuyu incelemek isteyen araştırmacılar için de önemli bir kaynaktır.

Etik Kurul İzni

Bu makale, etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışma tek yazarlı olduğundan katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma tek yazarlı olduğundan herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

Altuntaş, H., & Şahin, M. (2010). *Kur'an-ı Kerim Meali* (6. b.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Delaney, C. (2022). *Tohum ve Toprak* (8. b.). (S. Somuncuoğlu, & A. Bora, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

